

Отримано: 17 березня 2017 р.

Прорецензовано: 22 березня 2017 р.

Прийнято до друку: 27 березня 2017 р.

Оболенцева Л. В. Сучасна парадигма регіональної конкурентоспроможності промисловості: практичний аспект / Л. В. Оболенцева // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», березень 2017. – № 4(32). – С. 99–103.

УДК 332. 132

JEL-класифікація: R13

Оболенцева Лариса Володимирівна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму і готельного господарства
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

СУЧАСНА ПАРАДИГМА РЕГІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВОСТІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У роботі опрацьовано питання формування сучасної парадигми конкурентоспроможності промисловості регіонів України. Узагальнено різні періоди та теорії щодо наукових пізнань категорії «конкурентоспроможність». Виокремлено фактори регіональної конкурентоспроможності промисловості. Доведено, що сучасна парадигма регіональної конкурентоспроможності промисловості базується на формуванні та розвитку потенціалу регіонів України, який сприятиме трансформації гострих міжрегіональних конкурентних відносин у взаємовигідне співробітництво на принципах поєднання стратегії конкуренції та співробітництва, на користь національних інтересів.

Ключові слова: регіональна конкурентоспроможність, парадигма, регіон, промисловість.

Оболенцева Лариса Владимировна,

кандидат экономических наук, доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А. Н. Бекетова

СОВРЕМЕННАЯ ПАРАДИГМА РЕГИОНАЛЬНОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОСТИ: ПРАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В работе проработаны вопросы формирования современной парадигмы конкурентоспособности промышленности регионов Украины. Обобщены разные периоды и теории относительно научных познаний категории «конкурентоспособность». Выделены факторы региональной конкурентоспособности промышленности. Доказано, что современная парадигма региональной конкурентоспособности промышленности базируется на формировании и развитии потенциала регионов Украины, который будет способствовать трансформации острых межрегиональных конкурентных отношений в взаимовыгодное сотрудничество на принципах сочетания стратегии конкуренции и сотрудничества, в пользу национальных интересов.

Ключевые слова: региональная конкурентоспособность, парадигма, регион, промышленность.

Larysa Obolentseva,

Ph.D in Economics, Associate Professor of The Tourism and Hotel Industry Department O. M. Beketov
National University of Urban Economy in Kharkiv

MODERN PARADIGM OF REGIONAL INDUSTRIAL COMPETITIVENESS: PRACTICAL ASPECT

The paper has studied the issues concerning the formation of the paradigm of regional industrial competitiveness of the regions of Ukraine. Different periods and the theories of scientific research concerning the category of «competitiveness» have been summarized. The factors of regional industrial competitiveness have been pointed out. It has been proved that the modern paradigm of industrial competitiveness is based on the formation and development the capacity of the regions of Ukraine which will facilitate the transformation of acute regional competitive relations into mutually beneficial cooperation based on principles of combining competition and cooperation in favor of national interests.

Key words: regional competitiveness, paradigm, region, industry.

Постановка проблеми. Сьогодні, за умов розвитку ринкових відносин та інтеграційних процесів, а також членства України у Світовій організації торгівлі, збільшуються можливості промислових підприємств в освоєнні нових ринків збуту поряд із посиленням конкуренції та розширенням конкурентного середовища. Завдяки цьому, питання підвищення конкурентоспроможності та забезпечення конкурентних переваг виходять на перший план та стають необхідними для утримання певних сегментів ринку та загалом ефективного функціонування промисловості України та її регіонів.

Формування сучасної парадигми конкурентоспроможності промисловості регіонів України потребує виконання досліджень сутності конкурентоспроможності та її актуальних проявів у період трансформації економічних відносин у країні та посилення невизначеності і динамізму зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням конкурентоспроможності продукції та її виробників присвячені численні наукові праці вчених-економістів. Вагомий науковий внесок у вирішення проблем конкурентоспроможності зробили Л. Л. Антонюк [1], Д. О. Барабась [2], Б. М. Курганська [3], О. С. Харитонова [4] та ін.

Водночас вивчення літературних джерел, а також практичного досвіду конкурентоспроможності потребує більш детального опрацювання в частині формування сучасної парадигми конкурентоспроможності у промисловості регіонів України.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є формування сучасної парадигми регіональної конкурентоспроможності промисловості регіонів на основі вивчення практичних проблем щодо ефективного використання наявних факторів виробництва для створення нових конкурентних переваг.

Виклад основного матеріалу. Конкурентоспроможність є однією з найбільш складних категорій у економіці та теорії й практиці управління підприємствами, промисловими комплексами, регіонами та національним господарством загалом.

Незважаючи на достатньо глибоку розробленість цього питання, серед науковців немає єдиного підходу до трактування цієї категорії. Сьогодні змінюється сама парадигма конкурентоспроможності – висока конкурентоспроможність тепер не може бути тривалою, оскільки конкурентні переваги, завдяки яким вона досягалася за досить короткий час будуть відтворені конкурентами.

Так, на думку Р. Фатхутдінова [5], конкурентоспроможність – потенційна здатність об'єкта або суб'єкта управління конкурувати в майбутньому на конкурентних ринках, що забезпечена зниженням прояву стратегічних неконкурентоспроможних чинників і посиленням впливу стратегічних ексклюзивних конкурентних переваг об'єкта на основі проведення комплексної стратегічної діагностики об'єкта, параметрів ринку і конкурентів, розробки стратегій.

І. В. Смолін [6] розглядає стратегічну конкурентоспроможність як перспективну цільову характеристику майбутньої здатності суб'єкта ринку отримувати її у власних інтересах.

С. М. Клименко та інші вчені вважають, що конкурентоспроможність підприємства визначається як потенційна або реалізована здатність економічного суб'єкта до ефективного довготривалого функціонування в релевантному зовнішньому середовищі і ґрунтується на конкурентних перевагах підприємства, визначає здатність його витримувати конкуренцію на певному ринку та відображає його позицію відносно конкурентів [7].

Еволюцію економічної думки щодо категорії «конкурентоспроможність» представлено в таблиці 1.

Отже, конкурентоспроможність підприємства – це система категорій, яка заснована на ефективності функціонування підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках; ресурсному стані підприємства, що характеризує ефективність використання ресурсів; ефективності реалізації продукції з відповідною рентабельністю продажів та конкурентоспроможністю товару як співвідношення ціни та якості продукції; ефективності використання всіх видів ресурсів та ефективного функціонування і використання всіх можливостей для забезпечення конкурентних переваг.

Таблиця 1

Еволюція економічної думки щодо категорії «конкурентоспроможність»

Період	Об'єкт дослідження	Особливість економічної думки	Характеристика періоду	Теорія конкурентоспроможності
XVII – XIX ст.	Окремі фактори конкурентоспроможності та інструменти впливу на них	Накопичення знань про конкурентоспроможність	Промислова революція. Ринки чистої конкуренції. Виникнення монополістів	Цінова конкуренція
Перша половина XX ст.	Групи факторів конкурентоспроможності та інструменти впливу на них	Систематизація та узагальнення знань про конкурентоспроможність	Індустріалізація економіки Ринки монополістичної конкуренції	Ефективне управління
Друга половина XX ст.	Методика формування конкурентних переваг	Стратегічний підхід до дослідження конкурентних переваг	Виникнення феномену стрімкого випередження стійких лідерів ринку компаніями-новачками	Стратегічне управління
1990-ті рр. та далі	Алгоритм ведення конкурентної боротьби	Синергетичний підхід до дослідження конкурентних переваг	Глобалізація та інформатизація економіки. Розвиток інтеграційних процесів, спрямованих на отримання синергетичного ефекту	Співконкуренція

Сьогодні Україна опинилась у міжнародному конкурентному середовищі, до якого національна економіка виявилась невідповідною повною мірою. Про це свідчать нераціональна структура виробництва та експорту, його сировинна спрямованість, низький внутрішній попит, тому найважливішим етапом формування національної конкурентоспроможності є її первинний рівень – промисловість, яка є однією з центральних ланок добробуту країни.

Промисловість регіонів України має низку проблем, тому для забезпечення її конкурентоспроможності в умовах зони вільної торгівлі з Європейським Союзом україн необхідним є відповідність нормам ЄС.

З боку державних органів влади повинні бути створені сприятливі умови для суб'єктів господарювання щодо гарантування рівного доступу до ресурсів усіх суб'єктів господарювання. Вкрай важливим для забезпечення конкурентоспроможності на рівні країни та її регіонів є створення привабливого інвестиційного клімату, сприяння інноваційній діяльності та контроль за якістю та сертифікація продукції.

Що стосується підвищення конкурентоспроможності промисловості регіонів, то тут насамперед необхідно зосередити увагу на підтримці органів державної регіональної влади щодо технічного переозброєння промислових підприємств, удосконаленні системи управління персоналом і трудовою мотивацією, вдосконаленню маркетингової політики.

Серед регіонів України найвищі обсяги промислової продукції реалізовувалися у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Полтавській областях і м. Києві. Проте стабільний приріст реалізованої промислової продукції упродовж 2011–2014 рр. спостерігався у Вінницькій, Житомирській, Закарпатській і Хмельницькій областях. Необхідно зазначити, що в Донецькій і Луганській областях уже з 2012 р. реалізація промислової продукції почала скорочуватися. Водночас у 2014 р. найстрімкіший спад цього показника виявлено в м. Київ (-58,7%) і Луганській області (-36,5%) [8].

У межах парадигми конкурентоспроможності промисловості треба наголосити, що підвищення регіональної конкурентоспроможності промисловості можливо лише завдяки розвитку інноваційної складової її діяльності. У сучасних умовах інноваційний розвиток регіональної промисловості – важлива конкурентна перевага, яка дозволяє досить швидко реагувати на змінення ситуації на ринку.

Сьогодні підприємства промислового комплексу характерні тим, що між ними є економічне суперництво за ресурси та фактори розвитку. Це пов'язано з тим, що підвищення конкурентоспроможності промислового підприємства регіону залежить від доступу до дешевих та повноцінних ресурсів розвитку, що істотно відображається на якості та собівартості продукції, зниження витрат на організацію виробничого процесу та підвищення прибутковості підприємств.

Головною складовою регіональної конкурентоспроможності промисловості є фактори її формування. Конкурентоспроможність промисловості регіону проявляється в його здатності забезпечити виробництво конкурентоздатної промислової продукції в умовах ефективного використання наявних факторів виробництва для створення нових конкурентних переваг.

Автором виділено три основні групи факторів, які забезпечують конкурентоспроможність промисловості регіону: промислові кластери, промислові інновації та інші фактори (рис. 1).

Промислові кластери відіграють найважливішу роль у конкурентоспроможності промисловості регіонів. У широкому розумінні промислові кластери – це група економічно взаємопов'язаних, але юридично незалежних компаній, різних за статусом і об'єднаних для досягнення спільної мети. Промислові кластери можуть мати різну структуру та діяти в різних стратегічних напрямках. Доцільно також зазначити, що за рівнем локалізації кластери поділяють на міські, регіональні, національні, міжнародні [9].

Діяльність кластерних об'єднань базується на постійному розвитку, роботі за новими технологіями, розширенні діяльності, розробці інноваційної політики, тому об'єктивним за важливістю є розташування другого фактору – промислові інновації.

Важливим завданням для всіх підприємств промислового комплексу (малих, середніх і великих) є забезпечення проведення інноваційної політики в процесі реалізації стратегічного плану, розробленого на регіональному рівні, з метою забезпечення їх сталого довгострокового функціонування в умовах ринкової конкуренції. Пріоритетним напрямом стратегії розвитку виробництва великого промислового підприємства повинні стати розробка і впровадження промислових інновацій, тобто нововведень, які безпосередньо пов'язані з технологіями виробництва у промисловості.

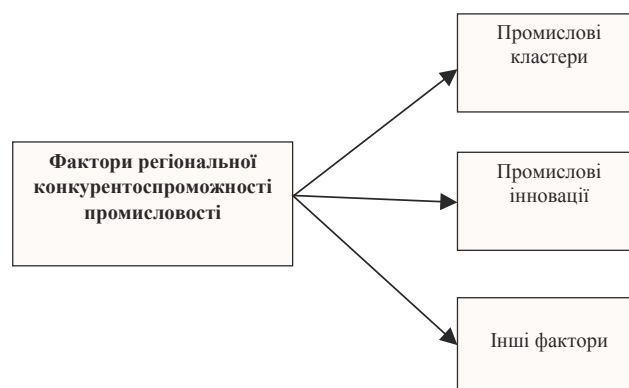

Рис. 1. Класифікація факторів регіональної конкурентоспроможності промисловості

Щодо основних завдань державної інноваційної політики, покликаної забезпечити формування цілісної ефективної інноваційної системи у промисловості, то ними мають стати:

- координація дій органів виконавчої влади України та органів регіональної влади з метою розробки комплексного підходу до вирішення завдань інноваційного розвитку, ефективного функціонування інноваційної системи та реалізації державної інноваційної політики;

- вибір раціональних стратегій і пріоритетів розвитку інноваційної сфери під час реалізації в галузях економіки критичних технологій та інноваційних проєктів, що роблять вплив на підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції;

- створення системи підготовки та перепідготовки кадрів у галузі інноваційного підприємництва; впровадження світових стандартів якості продукції і захисту навколишнього середовища.

До інших факторів регіональної конкурентоспроможності промисловості можна віднести:

- роль державної регіональної влади, яка формує конкурентні переваги шляхом спрямованої політики підтримки промисловості регіону;

- вплив економіко-географічного розташування регіону, яке дає доступ до локальних ресурсів для промисловості або формує можливості ефективної роботи транспортних коридорів;

- рівень кваліфікації працівників та їх здатність до креативної діяльності (генерації нових ідей та знань), а також структура населення регіону;

- соціально-культурні чинники, традиції та менталітет регіону.

За останні роки спостерігається низка негативних тенденцій і проблем, що становлять перешкоду в забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств в умовах зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Вплив на регіональну конкурентоспроможність промисловості, за умов створення зони вільної торгівлі з країнами ЄС, наряду з наявністю природно-ресурсного, виробничого, трудового потенціалу, мають чинники зовнішньої дії (рівень соціально-економічного розвитку регіонів, національно-культурні особливості та економічні інтереси). Тому особливо важливим є зміцнення конкурентостійкості суб'єктів господарювання, регіонів і країни загалом до впливу як внутрішніх, так і зовнішніх чинників.

Враховуючи досвід європейських країн, забезпечення підвищення конкурентоспроможності промисловості на рівні регіонів можливо завдяки реалізації наступного комплексу заходів:

- розробки стратегії розвитку промисловості регіону, яка б визначила основи інноваційної політики з встановленням конкретних напрямів розвитку інноваційної діяльності окремих промислових підприємств;

- упровадження ефективних механізмів фінансової підтримки інновацій та комерціалізації науково-дослідних результатів, створення державної системи трансферу технологій;

- стимулювання модернізації виробничих процесів у промисловості регіону шляхом запровадження механізму часткової компенсації витрат завдяки коштам держави та регіону, а також пільгового кредитування фінансово-кредитними установами;

- упровадження ефективних схем продажу промислової продукції та розробка маркетингових стратегій просування товарів на ринок.

Висновки. Отже, сьогодні Україна робить перші кроки на шляху до цивілізованої інтеграції у світовий та європейський простір. Доки наша держава не досягне визнаного статусу рівноправного партнера, то залишатиметься країною, що є постачальником сировинних та інтелектуальних ресурсів для інших, більш розвинутих держав. Цьому сприятиме розвиток вітчизняної промисловості, яка дозволить забезпечити зайнятість населення, наповнити бюджет, створити передумови для розвитку наукоємних галузей, що позитивно вплине на конкурентоспроможність економіки України.

Сучасна парадигма регіональної конкурентоспроможності промисловості базується на формуванні та розвитку потенціалу регіонів України, який сприятиме трансформації гострих міжрегіональних конкурентних відносин у взаємовигідне співробітництво на принципах поєднання стратегії конкуренції та співробітництва, на користь національних інтересів.

Література:

1. Антонюк Л. Л. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації : автореф. дис... д-ра екон. наук : 08.05.01 / Л. Л. Антонюк ; Київський національний економічний ун-т. – К., 2004. – 32 с.

2. Барабась Д. О. Управління конкурентними перевагами підприємства (на прикладі підприємств швейної галузі) : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 [Електронний ресурс] / Д. О. Барабась ; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2003. – 18 с. – <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2003/03bdopsg.zip>.

3. Курганська Б. М. Організаційно-економічні механізми забезпечення конкурентоздатності підприємства (на прикладі швейної промисловості) : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.06.01 [Електронний ресурс] / Б. М. Курганська ; НАН України. Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2002. – 21 с. – <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2002/02kbmpsp.zip>.

4. Харитонов О. С. Економічна стійкість підприємства як основа забезпечення його конкурентоспроможності : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.04 / О. С. Харитонов ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2008. – 18 с.
5. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса : экономика, маркетинг, менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Маркетинг, 2002. – 892 с.
6. Смолін І. В. Стратегічне планування розвитку організації / І. В. Смолін. – К. : КНТЕУ, 2004. – 174 с.
7. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посібник / [С. М. Клименко та ін.]. – К. : КНЕУ, 2008. – 520 с.
8. Економічна статистика [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Маркович І. Промислові кластери як інноваційна модель організації національного господарства / І. Маркович // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 2(35). – С. 82–87.